

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)
της 5ης Μαρτίου 2009*

Στην υπόθεση C-388/07,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το High Court of Justice (England and Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court) (Ηνωμένο Βασίλειο), με απόφαση της 24ης Ιουλίου 2007, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 9 Αυγούστου 2007, στο πλαίσιο της δίκης

The Queen, αιτήσει της:

The Incorporated Trustees of the National Council on Ageing (Age Concern England)

κατά

Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Rosas, πρόεδρο τμήματος, A. Ó Caoimh, J. Klučka, U. Lõhmus και P. Lindh (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: J. Mazák
γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησεως της 2ας Ιουλίου 2008,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η The Incorporated Trustees of the National Council on Ageing (Age Concern England), εκπροσωπούμενη από τους R. Allen, QC, A. Lockley, solicitor, και D. O'Dempsey, barrister,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την E. Jenkinson, επικουρούμενη από την D. Rose, QC,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. M. Braguglia, επικουρούμενο από τη W. Ferrante, avvocato dello Stato,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον J. Enegren και την N. Yerrell,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 23ης Σεπτεμβρίου 2008,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως έχει ως αντικείμενο την ερμηνεία της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διασφάλιση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ L 303, σ. 16).
- ² Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο προσφυγής με την οποία αμφισβητείται η νομιμότητα της μεταφοράς της οδηγίας 2000/78 στο δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου και η οποία έχει ως διαδίκους την The Incorporated Trustees of the National Council on Ageing (Age Concern England) και τον Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform (Υφυπουργό Επιχειρηματικής Δραστηριότητας, Επιχειρήσεων και Κανονιστικής Μεταρρύθμισης).

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

- 3 Η δέκατη τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/78 διαλαμβάνει:

«Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τις εθνικές διατάξεις σχετικά με τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησης.»

- 4 Η εικοστή πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/78 διαλαμβάνει:

«Η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ηλικίας αποτελεί ουσιώδες στοιχείο για την πραγματοποίηση των στόχων που καθορίζονται στις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση και για την ενθάρρυνση της ποικιλομορφίας στην απασχόληση εντούτοις, η διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας μπορεί να δικαιολογείται υπό ορισμένες περιστάσεις και, συνεπώς, απαιτούνται ειδικές διατάξεις οι οποίες μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με την κατάσταση των κρατών μελών. Συνεπώς, ο διαχωρισμός μεταξύ της διαφορετικής μεταχείρισης που δικαιολογείται με βάση θεμιτούς στόχους των πολιτικών απασχόλησης, αγοράς εργασίας και επαγγελματικής κατάρτισης και των απαγορευμένων διακρίσεων είναι ουσιαστικής σημασίας.»

- 5 Κατά το άρθρο 1 αυτής, η οδηγία 2000/78 έχει ως σκοπό τη «θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικών αναγκών, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη».

6 Το άρθρο 2 της οδηγίας 2000/78, με επικεφαλίδα «Η έννοια των διακρίσεων», ορίζει:

«1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο,

β) συντρέχει έμμεση διάκριση όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική ενδέχεται να προκαλέσει μειονεκτική μεταχείριση ενός προσώπου μιας ορισμένης θρησκείας ή πεποιθήσεων, με μια ορισμένη ειδική ανάγκη, μιας ορισμένης ηλικίας, ή ενός ορισμένου γενετήσιου προσανατολισμού, σε σχέση με άλλα άτομα εκτός εάν,

i) η εν λόγω διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό στόχο και τα μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία, ή

ii) για τα πρόσωπα με κάποιο μειονέκτημα, ο εργοδότης ή κάθε πρόσωπο ή οργανισμός έναντι του οποίου ισχύει η παρούσα οδηγία, υποχρεούται, δυνάμει

της εθνικής νομοθεσίας, να λάβει κατάλληλα μέτρα, ανταποκρινόμενα στην αρχή που θέτει το άρθρο 5, με σκοπό την εξάλειψη των μειονεκτημάτων που συνεπάγεται η εν λόγω διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική.

[...]»

- 7 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, με επικεφαλίδα «Πεδίο εφαρμογής», προβλέπει:

«Εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην Κοινότητα, η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά:

[...]

- γ) τις εργασιακές συνθήκες και τους όρους απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων και των αμοιβών,

[...]».

- 8 Κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, με επικεφαλίδα «Δικαιολογημένη διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας»:

«Κατά παρέκκλιση εκ του άρθρου 2, παράγραφος 2, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι η λόγω ηλικίας διαφορετική μεταχείριση δεν συνιστά διάκριση εφόσον δικαιολογείται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου αντικειμενικά και λογικά από ένα θεμιτό στόχο, ιδίως δε από θεμιτούς στόχους της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, και εφόσον τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία.

Αυτή η διαφορετική μεταχείριση μπορεί ιδίως να περιλαμβάνει:

- α) την καθιέρωση ειδικών συνθηκών για την πρόσβαση στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, για την απασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των όρων απόλυσης και αμοιβής, για τους νέους, τους ηλικιωμένους και τους εργαζομένους που συντηρούν άλλα πρόσωπα, προκειμένου να ευνοείται η επαγγελματική τους ένταξη ή να εξασφαλίζεται η προστασία τους,
- β) τον καθορισμό ελάχιστων όρων ηλικίας, επαγγελματικής εμπειρίας ή αρχαιότητας στην απασχόληση για την πρόσβαση στην απασχόληση ή σε ορισμένα πλεονεκτήματα που συνδέονται με την απασχόληση,
- γ) τον καθορισμό ανώτατου ορίου ηλικίας για την πρόσληψη, με βάση την απαιτούμενη κατάρτιση για τη συγκεκριμένη θέση εργασίας ή την ανάγκη εύλογης περιόδου απασχόλησης πριν από τη συνταξιοδότηση.»

Η εθνική νομοθεσία

- 9 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, πριν από τις 3 Απριλίου 2006, δεν υπήρχαν στο Ηνωμένο Βασίλειο νομοθετικές διατάξεις απαγορεύουσες τις διακρίσεις λόγω ηλικίας στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας. Οι εργοδότες είχαν το δικαίωμα να απολύουν εργαζομένους οι οποίοι είχαν συμπληρώσει τη συνήθη ηλικία συνταξιοδότησης ή, άλλως, την ηλικία των 65 ετών. Τα άρθρα 109 και 156 του Employment Rights Act 1996 (νόμου του 1996 περί των δικαιωμάτων των εργαζομένων, στο εξής: νόμος του 1996) όριζαν ότι οι εργαζόμενοι δεν μπορούσαν να αξιώσουν οποιαδήποτε αποζημίωση λόγω απολύσεως υπό τις περιστάσεις αυτές.
- 10 Στις 3 Απριλίου 2006, το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας ενσωμάτωσε την οδηγία 2000/78 εκδίδοντας την κανονιστική απόφαση Employment Equality (Age) Regulations 2006 [κανονιστική απόφαση του 2006 σχετικά με την ισότητα στον τομέα της απασχόλησης (ηλικία)] SI 1031/2006 (στο εξής: κανονιστική απόφαση), που τέθηκε σε ισχύ την 1η Οκτωβρίου 2006.
- 11 Το άρθρο 3 της κανονιστικής αποφάσεως, που περιλαμβάνεται στο 1ο μέρος αυτής, ορίζει ως εξής τους όρους υπό τους οποίους μια εισάγουσα διακρίσεις πρακτική μπορεί να θεωρηθεί παράνομη:

«(1) Κατά την έννοια της παρούσας κανονιστικής αποφάσεως, ένα πρόσωπο (Α) εφαρμόζει διακρίσεις σε βάρος ενός άλλου προσώπου (Β) όταν

(α) λόγω της ηλικίας του Β, ο Α μεταχειρίζεται τον Β κατά τρόπο λιγότερο ευνοϊκό απ' ό,τι μεταχειρίζεται ή θα μεταχειριζόταν άλλα πρόσωπα, ή

(β) ο Α εφαρμόζει στην περίπτωση του Β κάποια διάταξη, κριτήριο ή πρακτική την οποία επίσης εφαρμόζει ή θα εφαρμόζε και σε άλλα πρόσωπα που δεν ανήκουν στην ίδια ηλικιακή ομάδα με τον Β, αλλά

(i) η οποία θέτει ή θα έθετε πρόσωπα της ίδιας ηλικιακής ομάδας με τον Β σε δυσμενέστερη θέση σε σύγκριση με άλλα πρόσωπα, και

(ii) η οποία θέτει τον Β στη δυσμενέστερη αυτή θέση,

και ο Α δεν είναι σε θέση να αποδείξει ότι η μεταχείριση ή, ενδεχομένως, η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική συνιστούν ανάλογα προς τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό μέσα.»

12 Τα μέρη 2 και 3 της κανονιστικής αποφάσεως ορίζουν τις περιστάσεις υπό τις οποίες η διάκριση είναι παράνομη κατ' αυτή.

13 Κατ' εξαίρεση, το άρθρο 30 της κανονιστικής αποφάσεως ορίζει:

«(1) Το παρόν άρθρο εφαρμόζεται στους εργαζομένους κατά την έννοια του άρθρου 230, παράγραφος 1, του νόμου του 1996 στα πρόσωπα στην υπηρεσία του Στέμματος, στα μέλη του House of Commons [της Βουλής των Κοινοτήτων] και στα μέλη του House of Lords [της Βουλής των Λόρδων].

(2) Καμία διάταξη των μερών 2 και 3 δεν επιτρέπει να θεωρηθεί παράνομη η απόλυση προσώπου που υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος άρθρου, κατά το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας ή και πέραν αυτού όταν ο λόγος της απόλυσης συνίσταται στη συμπλήρωση της ηλικίας συνταξιοδότησης.

(3) Κατά την έννοια του παρόντος άρθρου, το ζήτημα αν ο λόγος της απόλυσης είναι η συμπλήρωση της ηλικίας συνταξιοδότησης ή άλλος κρίνεται κατά τα άρθρα 98ZA έως 98ZF του νόμου του 1996.»

- 14 Το ζήτημα αν ο λόγος της απόλυσης είναι η συνταξιοδότηση εξαρτάται από την εφαρμογή των κριτηρίων που διαλαμβάνει το παράρτημα 8 της κανονιστικής αποφάσεως. Τα κριτήρια αυτά είναι η ηλικία, αναλόγως του αν ο εργαζόμενος είναι 65 ετών ή έχει υπερβεί το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του ή, ενδεχομένως, η αποκαλούμενη «συνήθης ηλικία συνταξιοδοτήσεως» που καθορίζει ο εργοδότης, καθώς και η τήρηση μιας προηγούμενης διαδικασίας που προβλέπει το παράρτημα 6 της κανονιστικής αποφάσεως. Βάσει των κριτηρίων αυτών, το παράρτημα 8 αυτής προσδιορίζει, για 14 είδη καταστάσεων, αν η συνταξιοδότηση συνιστά τον λόγο απολύσεως.
- 15 Το παράρτημα 6 της κανονιστικής αποφάσεως ορίζει ότι ο εργοδότης ο οποίος προτίθεται να στηριχθεί στο άρθρο 30 αυτής επικαλούμενος ότι ο λόγος της απολύσεως είναι η συνταξιοδότηση πρέπει να παράσχει στον εργαζόμενο του προθεσμία από έξι μήνες έως ένα έτος πριν τη σχεδιαζόμενη απόλυση. Κατά την περίοδο αυτή, ο εργαζόμενος μπορεί να ζητήσει να μην απολυθεί λόγω συνταξιοδοτήσεως, αίτημα το οποίο ο εργοδότης οφείλει να εξετάσει, χωρίς πάντως να υποχρεούται να το αποδεχθεί.
- 16 Σύμφωνα με την απόφαση περί παραπομπής, ούτε η κανονιστική απόφαση ούτε καμιά άλλη διάταξη προβλέπει ειδική προσφυγή επιτρέπουσα τον δικαστικό έλεγχο της συμβατότητας της αποφάσεως του εργοδότη σχετικά με ένα τέτοιο αίτημα με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως την οποία διαλαμβάνει η οδηγία 2000/78.

- 17 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει επίσης ότι το άρθρο 7, παράγραφος 4, της κανονιστικής αποφάσεως συμπληρώνει το άρθρο 30 παρέχοντας στον εργοδότη τη δυνατότητα να εφαρμόζει, κατά την πρόσληψη, διακρίσεις λόγω ηλικίας σε βάρος προσώπων που έχουν συμπληρώσει ή υπερβεί το εξηκοστό πέμπτο έτος ηλικίας. Το εν λόγω άρθρο ορίζει:

«(1) Απαγορεύεται στον εργοδότη να εφαρμόζει όσον αφορά την απασχόληση από αυτόν σε επιχείρηση στη Μεγάλη Βρετανία διακρίσεις σε βάρος ενός προσώπου

(α) κατά τις προπαρασκευαστικές ενέργειες στις οποίες προβαίνει προκειμένου να αποφασίσει σε ποιον θα προσφέρει απασχόληση

[...]

(γ) αρνούμενος να προσφέρει ή μη προσφέροντας σκόπιμα σε αυτόν απασχόληση.

[...]

(4) Με την επιφύλαξη των οριζομένων στην παράγραφο 5, η παράγραφος 1, στοιχεία α' και γ', δεν εφαρμόζεται στα πρόσωπα

(α) των οποίων η ηλικία υπερβαίνει τη θεσπιζόμενη από τον εργοδότη συνήθη ηλικία συνταξιοδότησης ή, εφόσον ο εργοδότης δεν έχει καθορίσει τέτοια συνήθη ηλικία, την ηλικία των 65 ετών, ή

(β) τα οποία εντός έξι μηνών από την πρόσληψή τους από τον εργοδότη συμπληρώνουν τη θεσπιζόμενη από τον εργοδότη συνήθη ηλικία συνταξιοδότησης ή, εφόσον ο εργοδότης δεν έχει καθορίσει τέτοια συνήθη ηλικία, την ηλικία των 65 ετών.

(5) Η παράγραφος 4 εφαρμόζεται μόνο στα πρόσωπα στα οποία, αν είχαν προσληφθεί από τον εργοδότη, θα μπορούσε να εφαρμοστεί το άρθρο 30 (εξαίρεση περί απολύσεως λόγω ηλικίας συνταξιοδότησης).

[...]

(8) Η αναφερόμενη στην παράγραφο 4 “συνήθης ηλικία συνταξιοδότησης” είναι η ηλικία των 65 ετών ή άνω, η οποία ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του άρθρου 98ZH του νόμου του 1996.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

¹⁸ The National Council on Ageing (Age Concern England) (στο εξής: Age Concern England) είναι φιλανθρωπική οργάνωση που έχει ως σκοπό την προώθηση της ευημερίας των ηλικιωμένων. Με την προσφυγή της ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, η Age Concern England βάλλει κατά της νομιμότητας των άρθρων 3, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 4, καθώς και του άρθρου 30 της κανονιστικής αποφάσεως για τον λόγο ότι αυτά δεν συνιστούν ορθή ενσωμάτωση της οδηγίας

2000/78. Προβάλλει ουσιαστικά ότι, μη προβλέποντας, στο άρθρο 30 αυτής, παρέκκλιση από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων όταν ο λόγος απολύσεως ενός εργαζομένου ηλικίας 65 ετών ή άνω είναι η συνταξιοδότηση, η κανονιστική απόφαση παραβαίνει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 και παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας.

- 19 Ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου υποστήριξαν ότι, σύμφωνα με τη δέκατη τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/78, κατά την οποία η τελευταία «δεν θίγει τις εθνικές διατάξεις σχετικά με τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησης», οι διατάξεις της επίδικης στην κύρια δίκη κανονιστικής αποφάσεως δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Επικουρικώς, προβάλλουν ότι οι διατάξεις αυτές είναι σύμφωνες με το άρθρο 6 της οδηγίας αυτής.
- 20 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το High Court of Justice (England and Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court), αποφάσισε να αναστείλει την έκδοση οριστικής αποφάσεως και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«Όσον αφορά την οδηγία 2000/78 [...]:

Εθνικές διατάξεις σχετικές με τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησης και το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας

- 1) Εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας εθνικές διατάξεις οι οποίες επιτρέπουν στους εργοδότες να απολύουν εργαζομένους ηλικίας 65 ετών ή άνω λόγω συμπλήρωσης της ηλικίας συνταξιοδότησης;

2) Εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας εθνικές διατάξεις οι οποίες επιτρέπουν στους εργοδότες να απολύουν εργαζομένους ηλικίας 65 ετών ή άνω λόγω συμπλήρωσης της ηλικίας συνταξιοδότησης, σε περίπτωση κατά την οποία οι διατάξεις αυτές θεσπίστηκαν μετά την έκδοση της οδηγίας;

3) Λαμβανομένων υπόψη των απαντήσεων στα ανωτέρω ερωτήματα 1 και 2

— θα μπορούσαν να θεωρηθούν το άρθρο 109 και/ή το άρθρο 156 του νόμου του 1996, και/ή

— μπορούν να θεωρηθούν τα άρθρα 30 και 7, σε συνδυασμό με τα παραρτήματα 8 και 6, της κανονιστικής αποφάσεως,

ως εθνικές διατάξεις σχετικά με τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησης κατά την έννοια της αιτιολογικής σκέψης 14 [της οδηγίας];

Ως προς την άμεση διάκριση λόγω ηλικίας και τους δικαιολογητικούς λόγους

4) Επιτρέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας στα κράτη μέλη να προβλέπουν ότι η λόγω ηλικίας διαφορετική μεταχείριση δεν συνιστά διάκριση, εφόσον αποδεικνύεται ότι αποτελεί μέσο ανάλογο για την επίτευξη ενός θεμιτού σκοπού ή, [αντίθετα], υποχρεώνει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας τα κράτη μέλη να ορίζουν ρητώς τις περιπτώσεις διαφορετικής μεταχείρισης που δικαιολογούνται κατά τα ανωτέρω, δι' αναγραφής σε κατάλογο ή με άλλο τρόπο ανάλογο κατά τη μορφή και το περιεχόμενο προς τα προβλεπόμενα στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας;

Ως προς τις προϋποθέσεις δικαιολόγησης της άμεσης και έμμεσης διάκρισης

5) Υφίσταται ουσιώδης πρακτική διαφορά και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, σε τί συνίσταται αυτή, μεταξύ των προϋποθέσεων του άρθρου 2, παράγραφος 2, της οδηγίας, όσον αφορά τη δικαιολόγηση των έμμεσων διακρίσεων και εκείνων του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας, όσον αφορά τη δικαιολόγηση των άμεσων διακρίσεων λόγω ηλικίας;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί των τριών πρώτων ερωτημάτων

- 21 Με τα τρία πρώτα του ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να πληροφορηθεί αν νομοθεσία όπως η επίδικη στην κύρια δίκη εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78.
- 22 Κατόπιν της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 16ης Οκτωβρίου 2007, C-411/05, *Palacios de la Villa* (Συλλογή 2007, σ. I-8531), όλοι οι ενδιαφερόμενοι οι οποίοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο συμφωνούν στο να αναγνωρίσουν ότι η κανονιστική απόφαση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78.
- 23 Συναφώς, προέχει η υπόμνηση ότι η οδηγία 2000/78 σκοπεύει να θεσπίσει ένα γενικό πλαίσιο προκειμένου να εξασφαλιζεται σε κάθε πρόσωπο ίση μεταχείριση στην απασχόληση και στην εργασία, παρέχοντάς του αποτελεσματική προστασία από τις διακρίσεις που στηρίζονται σε έναν από τους λόγους του άρθρου 1, μεταξύ των οποίων είναι και η ηλικία (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Palacios de la Villa*, σκέψη 42).

- 24 Ειδικότερα, προκύπτει από το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/78 ότι αυτή έχει εφαρμογή, εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, «σε όλα τα πρόσωπα [...] όσον αφορά [...] τους όρους πρόσβασης στην απασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων και των αμοιβών».
- 25 Ασφαλώς, σύμφωνα με τη δέκατη τέταρτη αιτιολογική της σκέψη, η οδηγία 2000/78 δεν θίγει τις εθνικές διατάξεις σχετικά με τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησης. Ωστόσο, η αιτιολογική αυτή σκέψη περιορίζεται στο να διευκρινίσει ότι η οδηγία αυτή δεν θίγει την αρμοδιότητα των κρατών μελών να καθορίζουν ηλικίες συνταξιοδότησεως και ουδόλως κωλύει την εφαρμογή της οδηγίας αυτής επί εθνικών μέτρων που διέπουν τους όρους λύσεως μιας συμβάσεως εργασίας οσάκις έχει συμπληρωθεί η καθορισθείσα ηλικία συνταξιοδότησεως (προπαρατεθείσα απόφαση *Palacios de la Villa*, σκέψη 44).
- 26 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το άρθρο 30 της κανονιστικής αποφάσεως έχει ως σκοπό να επιτρέψει την απόλυση εργαζομένου ηλικίας 65 ετών ή άνω λόγω συνταξιοδότησεως. Εξάλλου, το άρθρο 7, παράγραφος 4, της εν λόγω κανονιστικής αποφάσεως προβλέπει ότι ο εργοδότης μπορεί να ασκήσει διάκριση κατά την πρόσληψη λόγω ηλικίας έναντι προσώπων τα οποία, αν απασχολούνταν, θα μπορούσαν να εμπíπτουν στο άρθρο 30 της εν λόγω κανονιστικής αποφάσεως. Τέλος, για τους εργαζομένους κάτω των 65 ετών, προκύπτει, από τον συνδυασμό των άρθρων 3 και 30 της κανονιστικής αποφάσεως, ότι κάθε απόλυση λόγω συνταξιοδότησεως πρέπει να θεωρείται ως εισάγουσα διάκριση, εκτός αν ο εργοδότης αποδείξει ότι πρόκειται για «ανάλογο μέσο προς επίτευξη νόμιμου σκοπού».
- 27 Επομένως, κανονιστική απόφαση όπως η επίδικη στην κύρια δίκη δεν θεσπίζει υποχρεωτικό καθεστώς αυτεπάγγελτης συνταξιοδότησεως. Προβλέπει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ο εργοδότης μπορεί να παρεκκλίνει από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας και να απολύσει εργαζόμενο επειδή αυτός έχει συμπληρώσει την ηλικία συνταξιοδότησεως. Επομένως, μια τέτοια κανονιστική απόφαση μπορεί να επηρεάσει ευθέως τη διάρκεια της εργασιακής σχέσεως που συνδέει τα μέρη καθώς και, γενικότερα, την άσκηση εκ μέρους του ενδιαφερόμενου εργαζομένου της επαγγελματικής του δραστηριότητας. Εξάλλου, διάταξη όπως αυτή του άρθρου 7, παράγραφος 5, της κανονιστικής αποφάσεως στερεί τους εργαζομένους οι οποίοι συμπλήρωσαν ή πρόκειται να συμπληρώσουν το 65ο έτος της ηλικίας τους και εμπíπτουν στο άρθρο 30 αυτής, από κάθε προστασία έναντι των διακρίσεων κατά την πρόσληψη λόγω ηλικίας, περιορίζοντας έτσι τη μελλοντική συμμετοχή αυτής της κατηγορίας εργαζομένων στην ενεργό ζωή.

- 28 Εθνική κανονιστική ρύθμιση αυτής της φύσεως πρέπει να θεωρηθεί ως θεσπίζουσα κανόνες σχετικούς με τους «όρους πρόσβασης στην απασχόληση και την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων και των αμοιβών», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/78, οπότε εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής.
- 29 Το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να αναιρεθεί από το γεγονός ότι μια τέτοια εθνική κανονιστική ρύθμιση έχει καθιερωθεί μετά την έκδοση της οδηγίας, γεγονός που υπογραμμίζεται με το δεύτερο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου.
- 30 Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, πρέπει στα τρία πρώτα υποβληθέντα ερωτήματα να δοθεί η απάντηση ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως η θεσπιζόμενη με τα άρθρα 3, 7, παράγραφοι 4 και 5, καθώς και 30 της επίδικης στην κύρια δίκη κανονιστικής αποφάσεως εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78.

Επί του τέταρτου ερωτήματος

- 31 Με το τέταρτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαιτεί από τα κράτη μέλη να ορίζουν ειδικά τις μορφές διαφορετικής μεταχείρισεως λόγω ηλικίας που μπορούν να παρεκκλίνουν από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων. Από τη δικογραφία προκύπτει ότι το ερώτημα αυτό αποβλέπει στο να προσδιοριστεί αν το εν λόγω άρθρο 6, παράγραφος 1, απαγορεύει διάταξη όπως εκείνη του άρθρου 3 της κανονιστικής αποφάσεως, δυνάμει της οποίας διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας δεν συνιστά διάκριση αν αποδειχθεί ότι πρόκειται για «μέσο ανάλογο προς επίτευξη θεμιτού σκοπού». Δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο περιόρισε το ζήτημά του στην ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, δεν χρειάζεται το Δικαστήριο να αποφανθεί επί της ερμηνείας άλλων διατάξεων, ειδικότερα του άρθρου 4 αυτής.

- 32 Επιβάλλεται ευθύς εξ αρχής να υπομνηστεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1 αυτής, σκοπός της οδηγίας 2000/78 είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση, στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, ορισμένων μορφών διακρίσεως, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η διάκριση λόγω ηλικίας, προκειμένου να υλοποιηθεί στα κράτη μέλη η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως.
- 33 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, όσον αφορά τους σκοπούς αυτής, ως «αρχή της ίσης μεταχείρισης» νοείται η απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1 της οδηγίας αυτής. Το άρθρο 2 αυτής διευκρινίζει, στην παράγραφο 2, στοιχείο α', ότι, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, συντρέχει άμεση διάκριση όταν ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν ενός άλλου προσώπου το οποίο τελεί σε παρόμοια κατάσταση, βάσει ενός από τους λόγους που αναφέρει το άρθρο 1 της οδηγίας 2000/78.
- 34 Όμως, το άρθρο 3 της κανονιστικής αποφάσεως παρέχει τη δυνατότητα σε εργοδότη να απολύει τους εργαζομένους ηλικίας κάτω των 65 ετών —οι οποίοι δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 30 της κανονιστικής αποφάσεως— όταν αυτοί συμπληρώνουν την ηλικία που καθορίζει η επιχείρηση για τη συνταξιοδότηση αν ένα τέτοιο μέτρο συνιστά «μέσο ανάλογο προς επίτευξη θεμιτού σκοπού». Μια τέτοια κανονιστική ρύθμιση πρέπει να θεωρηθεί ως επιβάλλουσα μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή στους εργαζομένους οι οποίοι έχουν συμπληρώσει την ηλικία αυτή συνταξιοδότησης σε σχέση με το σύνολο των άλλων εν ενεργεία προσώπων. Μια τέτοια κανονιστική ρύθμιση μπορεί επομένως να οδηγήσει σε διαφορετική μεταχείριση στηριζόμενη ευθέως στην ηλικία, όπως ορίζει το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78.
- 35 Πάντως, από το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2000/78 προκύπτει ότι τέτοια διαφορετική μεταχείριση στηριζόμενη στην ηλικία δεν συνιστά διάκριση απαγορευόμενη δυνάμει του άρθρου 2 αυτής «εφόσον δικαιολογείται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου αντικειμενικά και λογικά από ένα θεμιτό στόχο, ιδίως δε από θεμιτούς στόχους της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, και εφόσον τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία». Το δεύτερο εδάφιο της ίδιας παραγράφου απαριθμεί αρκετά παραδείγματα διαφορετικής μεταχειρίσεως που έχουν χαρακτηριστικά όπως αυτά που μνημονεύει το εν λόγω πρώτο εδάφιο.

- 36 Η Age Concern England υποστηρίζει ότι, προσφεύγοντας έτσι, με το άρθρο 6, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2000/78, σε κατάλογο αντικειμενικών και εύλογων δικαιολογήσεων, ο κοινοτικός νομοθέτης θέλησε να επιβάλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να καταρτίσουν, με τις διατάξεις τους περί μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, ειδικό πίνακα των περιπτώσεων διαφορετικής μεταχειρίσεως που μπορούν να δικαιολογούνται σε σχέση με ένα θεμιτό στόχο. Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 απαγορεύει, επομένως, εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας, οποιασδήποτε, δεν είναι παράνομη όταν μπορεί να αποδειχθεί ότι συνιστά ανάλογο μέσο προς επίτευξη θεμιτού στόχου.
- 37 Κατά την Age Concern England, η κανονιστική απόφαση δεν εξειδικεύει καμιά από τις περιστάσεις που μπορούν να δικαιολογήσουν διαφορετική μεταχείριση η οποία μπορεί να συνιστά άμεση διάκριση λόγω ηλικίας και δεν περιλαμβάνει καμιά ειδική διάταξη όπως εκείνες που προβλέπει η εικοστή πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/78.
- 38 Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου αμφισβητεί την ερμηνεία αυτή και υποστηρίζει ότι τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να απαριθμούν υπό μορφή καταλόγου τις περιπτώσεις διαφορετικής μεταχειρίσεως που μπορούν να τύχουν της απαλλαγής του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78.
- 39 Η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, την ίδια θέση επικαλούμενη το περιθώριο χειρισμού που διαθέτουν τα κράτη μέλη για την ενσωμάτωση των οδηγιών.
- 40 Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προβάλλει ότι η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας είναι θεμελιώδης αρχή του κοινοτικού δικαίου, παραπέμποντας συναφώς στην απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2005, C-144/04, Mangold (Συλλογή 2005, σ. I-9981, σκέψη 75), καθώς και στο άρθρο 21, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η διακήρυξη του οποίου έλαβε χώρα στη Νίκαια στις 7 Δεκεμβρίου 2000 (ΕΕ C 364, σ. 1), και ότι κάθε παρέκκλιση από την αρχή αυτή πρέπει να δικαιολογείται από δημόσιο στόχο κοινωνικής πολιτικής. Ερμηνεύει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, όπως τούτο φωτίζεται από την εικοστή πέμπτη αιτιολογική σκέψη του προοιμίου της, ως προβλέπον περιορισμένη μορφή παρεκκλίσεως από τη θεμελιώδη αυτή αρχή η οποία δικαιολογείται από ειδικές εκτιμήσεις κοινωνικής πολιτικής που προσδιάζει σε συγκεκριμένο κράτος μέλος. Οι διατάξεις του εν λόγω άρθρου 6, παράγραφος 1,

προϋποθέτουν επομένως, κατά την άποψη της Επιτροπής, τη θέσπιση ειδικού εθνικού μέτρου που να αντικατοπτρίζει το σύνολο των ειδικών περιστάσεων και στόχων.

41 Συναφώς, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά το άρθρο 249 ΕΚ, η οδηγία δεσμεύει κάθε κράτος μέλος στο οποίο απευθύνεται, όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αλλά αφήνει την επιλογή του τύπου και των μέσων στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών. Τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα, κατά τη μεταφορά των οδηγιών στο εσωτερικό δίκαιο, να διασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητά τους, αλλά διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια ως προς την επιλογή των μέσων (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2006, C-216/05, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, Συλλογή 2006, σ. I-10787, σκέψη 26).

42 Εξάλλου, η μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο δεν απαιτεί πάντοτε την κατά γράμμα επανάληψη των διατάξεων της με ρητή και συγκεκριμένη διάταξη. Έτσι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η εφαρμογή μιας οδηγίας μπορεί, σε συνάρτηση με το περιεχόμενό της, να εκπληρώνεται, σε ένα κράτος μέλος, μέσω των γενικών αρχών ή του γενικού νομικού πλαισίου, εφόσον αυτά είναι ικανά να διασφαλίζουν όντως την πλήρη εφαρμογή της οδηγίας αυτής και, σε περίπτωση κατά την οποία η εν λόγω οδηγία αποσκοπεί στη δημιουργία δικαιωμάτων υπέρ των ιδιωτών, η έννομη κατάσταση που απορρέει από τις γενικές αυτές αρχές ή το γενικό νομικό πλαίσιο είναι αρκούντως επακριβής και σαφής και οι δικαιούχοι έχουν τη δυνατότητα να γνωρίζουν το πλήρες περιεχόμενο των δικαιωμάτων τους και, ενδεχομένως, να τα προβάλλουν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων (βλ. υπό το πνεύμα αυτό, αντιστοίχως, και της 23ης Μαΐου 1985, 29/84, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1985, σ. 1661, σκέψη 23) αποφάσεις της 9ης Απριλίου 1987, 383/85, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1987, σ. 1733, σκέψη 7. Μια οδηγία μπορεί επίσης να τεθεί σε εφαρμογή με ένα γενικό μέτρο, εφόσον αυτό συγκεντρώνει τις ίδιες προϋποθέσεις.

43 Σύμφωνα με τις αρχές αυτές, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως επιβάλλον στα κράτη μέλη να καταρτίσουν, με τα μέτρα ενσωματώσεως της οδηγίας, ειδικό κατάλογο των περιπτώσεων διαφορετικής μεταχειρίσεως τις οποίες δικαιολογεί ενδεχομένως θεμιτός στόχος. Άλλωστε, από τους όρους της οδηγίας αυτής προκύπτει ότι οι θεμιτοί στόχοι και οι περιπτώσεις

διαφορετικής μεταχειρίσεως που περιλαμβάνονται στη διάταξη αυτή έχουν ενδεικτική αξία, όπως τούτο επιβεβαιώνεται από τη χρήση, εκ μέρους του κοινοτικού νομοθέτη, του επιρρήματος «ιδίως».

- 44 Κατά συνέπεια, από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 δεν μπορεί να συναχθεί ότι η έλλειψη διευκρίνισης της εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως όσον αφορά τους στόχους οι οποίοι μπορεί να θεωρούνται ως θεμιτοί ενόψει της διατάξεως αυτής έχει ως αποτέλεσμα να αποκλείεται αυτόματα ότι η κανονιστική αυτή ρύθμιση μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει της διατάξεως αυτής (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, προπαρατεθείσα απόφαση *Palacios de la Villa*, σκέψη 56).
- 45 Αν δεν υπάρχει πάντως τέτοια διευκρίνιση, ο στόχος που διαπνέει το μέτρο πρέπει να προκύπτει από άλλα στοιχεία του γενικού πλαισίου του συγκεκριμένου μέτρου, ενόψει ασκήσεως δικαστικού ελέγχου ως προς τη νομιμότητά του αλλά και τον πρόσφορο και αναγκαίο χαρακτήρα των μέσων που εφαρμόζονται για την επίτευξη του στόχου αυτού (προπαρατεθείσα απόφαση *Palacios de la Villa*, σκέψη 57).
- 46 Από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 προκύπτει ότι οι στόχοι που μπορούν να θεωρηθούν ως «θεμιτοί» κατά την έννοια της διατάξεως αυτής και, κατά συνέπεια, ικανοί να δικαιολογήσουν την παρέκκλιση από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω φύλου, είναι στόχοι που εμπίπτουν στην κοινωνική πολιτική, όπως οι στόχοι που συνδέονται με την πολιτική της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας ή της επαγγελματικής κατάρτισης. Ως εκ του γενικού συμφέροντος χαρακτήρα τους, οι θεμιτοί αυτοί στόχοι διακρίνονται από αμιγώς ατομικούς λόγους οι οποίοι χαρακτηρίζουν την κατάσταση του εργοδότη, όπως η μείωση του κόστους ή η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, χωρίς ωστόσο να είναι δυνατό να αποκλείεται ότι ένας εθνικός κανόνας αναγνωρίζει, κατά την επιδίωξη των εν λόγω θεμιτών στόχων, ορισμένο βαθμό ευελιξίας στους εργοδότες.
- 47 Εναπόκειται τελικά στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο είναι μόνο αρμόδιο να εκτιμήσει τα περιστατικά της διαφοράς της οποίας επιλαμβάνεται και να ερμηνεύσει την εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία, να προσδιορίσει αν και σε ποιο βαθμό μια διάταξη, η οποία παρέχει τη δυνατότητα στους εργοδότες να απολύουν τους εργαζομένους οι οποίοι έχουν συμπληρώσει την ηλικία συνταξιοδότησεως, δικαιολογείται από «θεμιτούς» στόχους κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78.

- 48 Το Δικαστήριο, πάντως, αποφαινόμενο επί αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, μπορεί, αν παρίσταται ανάγκη, να παράσχει διευκρινίσεις προκειμένου να καθοδηγήσει το εθνικό δικαστήριο στην ερμηνεία του (βλ. ειδικότερα, υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2006, C-238/05, *Asnef-Equifax* και *Administración del Estado*, Συλλογή 2006, σ. I-11125, σκέψη 40 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 49 Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν οι προβλεπόμενοι στο άρθρο 3 της κανονιστικής αποφάσεως σκοποί είναι θεμιτοί κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, καθόσον εντάσσονται σε στόχο κοινωνικής πολιτικής, όπως αυτοί που συνδέονται με την πολιτική της απασχολήσεως, της αγοράς εργασίας ή της επαγγελματικής κατάρτισης.
- 50 Εναπόκειται επίσης στο ίδιο να εξακριβώσει, ενόψει όλων των αποφασιστικών στοιχείων και λαμβάνοντας υπόψη τη δυνατότητα να επιτευχθεί με άλλα μέσα ο θεμιτός σκοπός κοινωνικής πολιτικής που θα εξακριβωθεί, αν το άρθρο 3 της κανονιστικής αποφάσεως, ως μέσο προοριζόμενο να επιτύχει αυτό τον στόχο, είναι, κατά τους όρους του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, «ανάλογο και αναγκαίο».
- 51 Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, επιλέγοντας τα μέσα με τα οποία μπορούν να πραγματοποιήσουν τους στόχους της κοινωνικής τους πολιτικής, τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, προπαρατεθείσα απόφαση *Mangold*, σκέψη 63). Πάντως, αυτό το περιθώριο εκτιμήσεως δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να καθιστά κενή περιεχομένου την εφαρμογή της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω φύλου. Απλές γενικεύσεις που αφορούν την καταλληλότητα συγκεκριμένου μέτρου να συμβάλει στην πολιτική απασχολήσεως, της αγοράς εργασίας ή της επαγγελματικής κατάρτισεως δεν αρκούν για να αποδειχθεί ότι ο στόχος του μέτρου αυτού είναι ικανός να δικαιολογήσει την παρέκκλιση από την αρχή αυτής, αλλ' ούτε και αποτελούν στοιχεία επιτρέποντα ευλόγως να κριθεί ότι τα επιλεγέντα μέτρα ήσαν πρόσφορα για την υλοποίηση του σκοπού αυτού (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 1999, C-167/97, *Seymour-Smith* και *Perez*, Συλλογή 1999, σ. I-623, σκέψεις 75 και 76).
- 52 Υπό το φως των προεκτεθέντων, πρέπει στο τέταρτο υποβληθέν ερώτημα να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν απαγορεύει εθνικό μέτρο το οποίο, όπως το άρθρο 3 της κανονιστικής αποφάσεως, δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένη απαρίθμηση των στόχων που δικαιολογούν τη δυνατότητα παρεκκλίσεως από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων

λόγω ηλικίας. Πάντως, το εν λόγω άρθρο 6, παράγραφος 1, δεν παρέχει τη δυνατότητα παρεκκλίσεως από την αρχή αυτή παρά μόνο για τα μέτρα που δικαιολογούνται από θεμιτούς στόχους κοινωνικής πολιτικής, όπως εκείνα που συνδέονται με την πολιτική της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας ή της επαγγελματικής κατάρτισης. Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει αν η επίδικη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση ανταποκρίνεται σε ένα τέτοιο θεμιτό στόχο και αν η εθνική νομοθετική ή κανονιστική αρχή νομίμως μπορούσε να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτουν τα κράτη μέλη στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, ότι τα επιλεχθέντα μέσα ήσαν κατάλληλα και αναγκαία για την επίτευξη του στόχου αυτού.

Επί του πέμπτου ερωτήματος

53 Το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα αποβλέπει στο να προσδιοριστεί αν οι προϋποθέσεις από τις οποίες το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 εξαρτά την ενδεχόμενη παρέκκλιση από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας διαφέρουν σημαντικά από τις διαλαμβανόμενες στο άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας αυτής όσον αφορά τις έμμεσες διακρίσεις.

54 Η Age Concern England υποστηρίζει ότι τα κριτήρια δικαιολογήσεως που διαλαμβάνει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 είναι πολύ αυστηρότερα από τα προβλεπόμενα στο άρθρο 2, παράγραφος 2. Το εν λόγω άρθρο 6, παράγραφος 1, περιορίζει πράγματι τις παρεκκλίσεις που γίνονται δεκτές μόνο στα μέτρα που δικαιολογούνται από τον αντικειμενικό και εύλογο χαρακτήρα τους. Αυτή η διττή προϋπόθεση, μοναδική στο παράγωγο κοινοτικό δίκαιο, είναι άμεση απόρροια της αποφάσεως του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Gaygusuz κατά Αυστρίας, της 16ης Σεπτεμβρίου 1996 (*Recueil des arrêts et décisions* 1996-IV, σ. 1141, § 42), που αφορά τη διάκριση λόγω φύλου ή φυλής. Δεδομένου ότι η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας συνιστά γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου, όπως προκύπτει από τη σκέψη 75 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Mangold, η Age Concern England υποστηρίζει ότι κάθε δικαιολόγηση της διαφορετικής μεταχειρίσεως λόγω ηλικίας που μπορεί να αποτελέσει άμεση διάκριση πρέπει να υπόκειται σε πολύ αυστηρό έλεγχο, ισότιμο με τον εφαρμοζόμενο από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στον τομέα της διακρίσεως λόγω φύλου ή φυλής.

- 55 Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου θεωρεί ότι η συνδυασμένη χρήση, στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, των όρων «εύλογα» και «αντικειμενικά» δεν έχει σημασία. Συγκεκριμένα, θα ήταν ακατανόητο η διαφορετική μεταχείριση να μπορεί να δικαιολογείται από ένα θεμιτό στόχο, ο οποίος επιτυγχάνεται από τα πρόσφορα και αναγκαία μέσα, αλλά η δικαιολόγηση αυτή να μην είναι εύλογη. Εξάλλου, η διάταξη αυτή αφορά τις περιπτώσεις όχι μόνον της άμεσης αλλά και της έμμεσης διακρίσεως, όπως τούτο επιβεβαιώνεται από το παράδειγμα των ελάχιστων προϋποθέσεων αρχαιότητας ή επαγγελματικής πείρας που απαιτούνται για την πρόσβαση στην απασχόληση κατά το δεύτερο εδάφιο, στοιχείο β', του εν λόγω άρθρου 6, παράγραφος 1. Γενικά, μπορεί να γίνει επίκληση αντικειμενικών και κατ' αναλογία δικαιολογήσεων για να αντικρουστεί η ύπαρξη διακρίσεως, τόσο βάσει του κοινοτικού δικαίου ή της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950. Η θέσπιση διαφορετικού κριτηρίου στον τομέα της άμεσης διακρίσεως λόγω ηλικίας από αυτό που εφαρμόζεται στον τομέα της έμμεσης διακρίσεως θα συνιστούσε παράγοντα ελλείψεως ασφαλείας δικαίου, ενώ η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ηλικίας μετριάζεται κατά πολύ και περιλαμβάνει πολλές παρεκκλίσεις οι οποίες δεν έχουν ισοδύναμο όσον αφορά αυτές τις διακρίσεις λόγω φυλής ή φύλου.
- 56 Η Ιταλική Κυβέρνηση προβάλλει ότι το άρθρο 2, παράγραφος 2, και το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 δεν έχουν το ίδιο πεδίο εφαρμογής. Η δεύτερη διάταξη, αναφερόμενη στους «θεμιτούς στόχους της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης», συνεπάγεται ότι το πεδίο των παρεκκλίσεων από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας είναι πολύ ευρύτερο από εκείνο των παρεκκλίσεων που εμπίπτουν στο άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/78.
- 57 Η Επιτροπή φρονεί ότι δεν συντρέχει λόγος να προσδοθεί ειδικότερη σημασία στο γεγονός ότι το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 2000/78 δεν αναφέρεται στον εύλογο χαρακτήρα της δικαιολογήσεως ενός μέτρου που μπορεί να αποτελέσει διάκριση. Η ουσιώδης διαφορά μεταξύ της διατάξεως αυτής και του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας έγκειται στο ζήτημα ποιος οφείλει να παράσχει τη δικαιολόγηση, ανεξάρτητα από τη φύση της και πώς πρέπει να αποδεικνύεται. Όσον αφορά την τελευταία αυτή διάταξη, από τη σκέψη 57 της προπαρατεθείσας αποφάσεως *Palacios de la Villa*, προκύπτει ότι ο θεμιτός στόχος που επιδιώκει το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος πρέπει να μπορεί να εξακριβώνεται άμεσα από το γράμμα του ή από το γενικό του πλαίσιο, ειδικότερα από τη χρήση επισήμων εγγράφων. Αντιθέτως, όσον αφορά το άρθρο 2, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, τονίζεται μ' αυτό η ικανότητα του εργοδότη να δικαιολογήσει τις πρακτικές του στον τομέα της απασχόλησης.

- 58 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι τα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής των άρθρων 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', και 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78, δεν ταυτίζονται απολύτως.
- 59 Συγκεκριμένα, το άρθρο 2 ορίζει την έννοια της διακρίσεως λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, ειδικής ανάγκης, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού όσον αφορά την απασχόληση και την εργασία. Προβαίνει στη διάκριση, στην παράγραφο 2 αυτού, μεταξύ, αφενός, των διακρίσεων που στηρίζονται ευθέως στους λόγους αυτούς και, αφετέρου, στις αποκαλούμενες «έμμεσες», οι οποίες, καίτοι στηρίζονται σε διάταξη, κριτήριο ή πρακτική εκ πρώτης όψεως ουδέτερη, ενδέχεται να οδηγήσουν σε δυσμενή μεταχείριση ενός προσώπου λόγω της θρησκείας του, των πεποιθήσεών του, της ειδικής του ανάγκης, της ηλικίας ή του γενετήσιου προσανατολισμού του σε σχέση με άλλα πρόσωπα. Μόνον οι διατάξεις, τα κριτήρια ή οι πρακτικές οι οποίες είναι δυνατό να αποτελέσουν έμμεσες διακρίσεις μπορούν, δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/78, να απαλλαγούν από τον χαρακτηρισμό της διακρίσεως, και τέτοια είναι η περίπτωση, κατά το σημείο i, αν πρόκειται για «διάταξη, κριτήριο ή πρακτική [...] που δικαιολογείται αντικειμενικά από θεμιτό στόχο, τα δε μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού [είναι] πρόσφορα και αναγκαία». Για τις περιπτώσεις διαφορετικής μεταχειρίσεως που συνιστούν άμεσες διακρίσεις, το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής πράγματι δεν προβλέπει καμιά παρέκκλιση.
- 60 Αντιθέτως, το άρθρο 6 της οδηγίας 2000/78 θεσπίζει ίδιο κατά παρέκκλιση καθεστώς για τις περιπτώσεις διαφορετικής μεταχειρίσεως λόγω ηλικίας, εξαιτίας της ιδιαιτερότητας που αναγνωρίζεται στην ηλικία μεταξύ των λόγων διακρίσεως που αυτή απαγορεύει. Η εικοστή πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής υπογραμμίζει πράγματι ότι ο «διαχωρισμός μεταξύ της διαφορετικής μεταχείρισης που δικαιολογείται με βάση θεμιτούς στόχους των πολιτικών απασχόλησης, αγοράς εργασίας και επαγγελματικής κατάρτισης και των απαγορευμένων διακρίσεων είναι ουσιαστικής σημασίας».
- 61 Όπως υπομνήστηκε στη σκέψη 35 της παρούσας αποφάσεως, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 επιτρέπει στα κράτη μέλη να προβλέπουν, παρά το άρθρο 2, παράγραφος 2, αυτής, ότι η λόγω ηλικίας διαφορετική μεταχείριση δεν συνιστά διάκριση «εφόσον δικαιολογείται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου αντικειμενικά και λογικά από ένα θεμιτό στόχο, ιδίως δε από θεμιτούς στόχους της πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, και εφόσον τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία». Το δεύτερο εδάφιο του εν λόγω άρθρου 6, παράγραφος 1, απαριθμεί αρκετά παραδείγματα διαφορετικής μεταχειρίσεως που έχουν χαρακτηριστικά όπως

αυτά που μνημονεύει το πρώτο εδάφιο της εν λόγω διατάξεως που, κατ' αρχήν, μπορούν να θεωρηθούν ότι «δικαιολογούνται αντικειμενικά και λογικά» από θεμιτό στόχο.

- 62 Όμως, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν στο εθνικό τους δίκαιο διατάξεις προβλέπουσες διαφορετική μεταχείριση λόγω ηλικίας που εμπίπτουν ειδικότερα στην κατηγορία των άμεσων διακρίσεων, όπως ορίζει το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής. Είναι εξάλλου σ' αυτό τον βαθμό, ειδικότερα, που το εν λόγω άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής πρέπει να ερμηνευθεί ως εφαρμοζόμενο, σύμφωνα με το πρώτο του εδάφιο, «[κ]ατά παρέκκλιση του άρθρου 2, παράγραφος 2» της οδηγίας. Η ευχέρεια αυτή, καθόσον συνιστά εξαίρεση από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων, οριοθετείται πάντως αυστηρά από τις προϋποθέσεις που προβλέπει το ίδιο αυτό άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας.
- 63 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η διαφορά της κύριας δίκης αναφέρεται στη νομιμότητα των εθνικών διατάξεων που διέπουν τις προϋποθέσεις απολύσεως λόγω της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως. Στο μέτρο που αυτές θεσπίζουν λιγότερο ευνοϊκές προϋποθέσεις απολύσεως έναντι των εργαζομένων οι οποίοι συμπλήρωσαν την ηλικία συνταξιοδοτήσεως, οι διατάξεις αυτές προβλέπουν μια μορφή άμεσης διακρίσεως κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/78.
- 64 Αντιθέτως, η ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β' της οδηγίας 2000/78, που αφορά αποκλειστικά τις έμμεσες διακρίσεις, δεν παρίσταται αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 65 Πάντως, επειδή το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς την ύπαρξη διαφοράς στην εφαρμογή των κριτηρίων του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/78, σε σχέση με εκείνη των κριτηρίων του άρθρου 6, παράγραφος 1, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η τελευταία αυτή διάταξη παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να προβλέπουν, στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου, ότι ορισμένες μορφές διαφορετικής

μεταχειρίσεως λόγω ηλικίας δεν συνιστούν διάκριση κατά την έννοια της οδηγίας όταν αυτή δικαιολογείται «αντικειμενικά και λογικά». Καίτοι διαπιστώνεται ότι ο όρος «λογικά» δεν περιλαμβάνεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας, παρατηρείται ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η διαφορετική μεταχείριση είναι δυνατό να δικαιολογείται από θεμιτό στόχο που επιτυγχάνεται με πρόσφορα και αναγκαία μέσα, αλλά η δικαιολόγηση αυτή δεν είναι λογική. Επομένως, δεν πρέπει να προσδίδεται ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι ο όρος αυτός χρησιμοποιείται μόνο στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας. Προέχει ωστόσο να υπογραμμιστεί ότι η τελευταία αυτή διάταξη απευθύνεται στα κράτη μέλη και τους επιβάλλει, παρά το ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως που αυτά διαθέτουν στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, το βάρος να αποδεικνύουν με πειστήρια τη νομιμότητα του επιδιωκόμενου στόχου.

⁶⁶ Χωρίς να χρειάζεται εν προκειμένω να αποφανθεί το Δικαστήριο επί του ζητήματος αν αυτός ο βαθμός πειστικότητας είναι υψηλότερος από τον εφαρμοζόμενο στο πλαίσιο του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/78, πρέπει να παρατηρηθεί ότι αν διάταξη, κριτήριο ή πρακτική δεν συνιστά, λόγω της αντικειμενικής δικαιολόγησής κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας αυτής, διάκριση κατά την τελευταία, δεν είναι επομένως αναγκαίο, εξ ορισμού, να εφαρμόζεται το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, το οποίο, όπως προκύπτει από τη σκέψη 62 της παρούσας αποφάσεως, έχει ειδικότερα ως σκοπό να επιτρέπει τη δικαιολόγηση ορισμένων περιπτώσεων διαφορετικής μεταχειρίσεως, οι οποίες, χωρίς τη διάταξη αυτή, θα συνιστούσαν τέτοιες δυσμενείς διακρίσεις.

⁶⁷ Ως εκ τούτου, πρέπει στο πέμπτο υποβληθέν ερώτημα να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 παρέχει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να προβλέπουν, στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου, ορισμένες μορφές διαφορετικής μεταχειρίσεως που στηρίζονται στην ηλικία όταν η διαφορετική λόγω ηλικίας μεταχείριση δικαιολογείται «αντικειμενικά και λογικά» από νόμιμο στόχο, όπως η πολιτική για την απασχόληση, την αγορά εργασίας ή την επαγγελματική κατάρτιση, τα δε μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία. Επιβάλλει στα κράτη μέλη το βάρος να αποδείξουν με πειστήρια τον νόμιμο χαρακτήρα του στόχου του οποίου γίνεται επίκληση ως δικαιολόγηση. Δεν συντρέχει λόγος να προσδοθεί ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι ο όρος «λογικά», που χρησιμοποιείται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, δεν περιλαμβάνεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', αυτής.

Επί των δικαστικών εξόδων

68 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πέραν των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως η θεσπιζόμενη με τα άρθρα 3, 7, παράγραφοι 4 και 5, καθώς και το άρθρο 30 της κανονιστικής αποφάσεως του 2006 σχετικά με την ισότητα στον τομέα της απασχόλησης (ηλικία) [Employment Equality (Age) Regulations 2006], εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία.
- 2) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν απαγορεύει εθνικό μέτρο, όπως το άρθρο 3 της επίδικης στην κύρια δίκη κανονιστικής αποφάσεως, το οποίο δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένη απαρίθμηση των στόχων που δικαιολογούν τη δυνατότητα παρεκκλίσεως από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ηλικίας. Πάντως, το εν λόγω άρθρο 6, παράγραφος 1, δεν παρέχει τη δυνατότητα παρεκκλίσεως από την αρχή αυτή παρά μόνο για τα μέτρα που δικαιολογούνται από θεμιτούς στόχους κοινωνικής πολιτικής, όπως εκείνα που συνδέονται με την πολιτική της απασχόλησης, της αγοράς εργασίας ή της επαγγελματικής κατάρτισης. Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει αν η επίδικη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση ανταποκρίνεται σε ένα τέτοιο θεμιτό στόχο και αν η εθνική νομοθετική ή κανονιστική αρχή νομίμως μπορούσε να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτουν τα κράτη μέλη στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, ότι τα επιλεχθέντα μέσα ήσαν κατάλληλα και αναγκαία για την επίτευξη του στόχου αυτού.
- 3) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/78 παρέχει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να προβλέπουν, στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου, ορισμένες μορφές διαφορετικής μεταχειρίσεως που στηρίζονται στην ηλικία όταν η διαφορετική λόγω ηλικίας μεταχείριση δικαιολογείται «αντικειμενικά και

λογικά» από νόμιμο στόχο, όπως η πολιτική για την απασχόληση, την αγορά εργασίας ή την επαγγελματική κατάρτιση, τα δε μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι πρόσφορα και αναγκαία. Επιβάλλει στα κράτη μέλη το βάρος να αποδείξουν με πειστήρια τον νόμιμο χαρακτήρα του στόχου του οποίου γίνεται επίκληση ως δικαιολόγηση. Δεν συντρέχει λόγος να προσδοθεί ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι ο όρος «λογικά», που χρησιμοποιείται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, δεν περιλαμβάνεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', αυτής.

(υπογραφές)